КОЛОМІЄЦЬ
Тетяна Вікторівна
sher.tv@mail.ru

аспірантка кафедри фінансів та кредиту, Вінницький національний аграрний університет

УДК 330.341.1

ОЦІНКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АПК МЕТОДОМ ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЄНТУ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ, СТВОРЕНОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ (VAIC)

MEASUREMENT OF INTELLECTUAL CAPITAL OF AGRO-INDUSTRIAL ENTERPRISES WITH VALUE ADDED INTELLECTUAL COEFFICIENT (VAIC) METHOD

У статті досліджується питання необхідності оцінки інтелектуального капіталу на підприємствах агропромислового комплексу. Встановлено, що наразі існує проблема збільшення обсягу доданої вартості підприємств АПК для підвищення їх конкурентоспроможності. Одним зі шляхів вирішення даного питання є формування ефективної системи управління інтелектуальним капіталом. Для оцінки поточного стану інтелектуального капіталу підприємств АПК пропонується до використання метод визначення коефіцієнту доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (VAIC).

В статье исследуется вопрос о необходимости оценки интеллектуального капитала на предприятиях агропромышленного комплекса. Установлено, что в настоящее время существует проблема увеличения объема добавленной стоимости предприятий АПК для повышения их конкурентоспособности. Одним из путей решения данного вопроса является формирование эффективной системы управления интеллектуальным капиталом. Для оценки текущего состояния интеллектуального капитала предприятий АПК предлагается к использованию метод определения коэффициента добавленной стоимости, созданной интеллектуальным капиталом (VAIC).

The article examines the issue of assessment of intellectual capital at enterprises of agro-industrial complex of Ukraine. It has been established there is a problem of increasing the value added of agricultural enterprises to enhance its competitiveness. For solving this issue it has been suggested to develop an effective system of intellectual capital. To assess the current state of the intellectual capital of agricultural enterprises it has been used VAIC method.

Ключові слова: *інтелектуальний капітал, коефіцієнт доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом, оцінка інтелектуального капіталу*

Ключевые слова: *интеллектуальный капитал, коэффициент добавленной стоимости, созданной интеллектуальным капиталом, оценка интеллектуального капитала*

Keywords: *intellectual capital, value added intellectual coefficient, enterprise intellectual capital evaluation*

ВСТУП

Формування нової економічної парадигми тісто пов'язано з розвитком теорії інтелектуального капіталу, оскільки останній є детермінантною формування конкурентоспроможності як на макро- , так і на мікрорівні економічних систем. Важливість питань, пов'язаних звизначенням сутності, структури, оцінки та управління інтелектуальним капіталом підтверджена низкою досліджень як зарубіжних (Н. Бонтіс, Е. Брукінг Л. Едвінссон, М. Мелоун, Б. Лев, П. Саліван, К.-Е. Свейбі, Т. Стюарт, А. Козирєв, Б. Леонтьєв та ін.) так і вітчизняних дослідників (В. Базилевич, О. Бутнік-Сіверський, Н. Гавкалова, В. Геєць, О. Грішнова, О. Кендюхов, Н. Маркова, Л. Федулова, А. Чухно та ін.) Проте однією з ключових перешкод на шляху до формування теорії ефективного управління інтелектуальним капіталом на мікрорівні є проблему вибору адекватної моделі та методів його оцінки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є оцінка інтелектуального капіталу підприємств АПК Вінницької області, яка базується на використанні методу визначення інтелектуального коефіцієнту доданої вартості (Value Added Intellectual Coefficient, VAIC), розроблений А. Пуліком.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із найважливіших показників результативності діяльності окремого підприємства, галузі та економіки в цілому є додана вартість. Хоча існують різні трактування даного поняття, сучасні економічні словники визначають досліджувану дефініцію як різницю між вартістю вироблених товарів і вартістю матеріалів та сировини, що використані для їх

виробництва [1, с. 74]. Іншими словами, додана вартість характеризує внесоку створення нової цінності. Розглянемо динаміку обсягу валової доданої вартості різних галузей економіки України (див. табл. 1).

Таблиця 1

Валова додана вартість за видами економічної діяльності в Україні, млн. грн. [*2, с. 35*]

Показник	2010	2011	2012	2013	Темп приросту (2013 р. у % до 2010 р.)
Валова додана вартість	992175	1166900	1262157	1318919	32,93
в т.ч. сільське господарство	82948	109961	113245	131727	58,81
Промисловість	250774	294067	313565	303652	21,09
Будівництво	36648	41057	40500	38129	4,04
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	162171	201747	210232	223114	37,58

Протягом 2010–2013 рр. обсяг доданої вартості у сільському господарстві зріс на 58,81 %, у промисловості – на 21,09 %. Незважаючи на найвищий темп зростання порівняно з іншими видами економічної діяльності, станом на 2013 р. в загальній структурі валової доданої вартості сільське господарство займало лише 9,99 %. Звідси випливає необхідність збільшення частки доданої вартості у готовому продукті сільського господарства та агропромислового комплексу взагалі, що можливо за умов використання енергозберігаючих технологій, нових техніко-технологічних механізмів, проведення науково-дослідних робіт для створення кращих сортів рослин та порід тварин, підготовки висококваліфікованих кадрів та їх постійної перепідготовки та підвищення кваліфікації, запровадження системи агрологістики, управління організаційною культурою та системою маркетингу тощо. Іншими словами, сучасному підприємству агропромислового комплексу необхідно ефективно управляти не лише фінансовим та фізичним капіталом, а й інтелектуальним, що дає змогу збільшувати додану вартість та конкурентоспроможність підприємства.

Необхідність управління інтелектуальним капіталом зумовлюється прагненням постійно підвищувати ефективність роботи підприємства для отримання вищих економічних результатів, збільшення обсягів виробництва, формування стійкої ринкової позиції тощо. Загалом, управління інтелектуальним капіталом є необхідним атрибутом формування конкурентоспроможності сучасного підприємства. Для того, щоб керівництво підприємницької структури мало можливість приймати адекватні рішення для впливу на інтелектуальний капітал, перш за все необхідна достовірна, своєчасна та повна інформація про його поточний стан та динаміку змін у його структурі та вартості. Тобто постає питання необхідності вимірювання величини інтелектуального капіталу. Процес оцінювання інтелектуального капіталу підприємств АПК є складним і трудомістким, оскільки дослідження невідчутних активів вимагає диференційованої системи оцінювання. Залежно від мети оцінка інтелектуального капіталу може ґрунтуватися на структурному або інтегральному підході. Структурний підхід дозволяє провадити оцінювання усіх елементів (складових) інтелектуального капіталу, надавши їм кількісний або якісний вимір з використанням сукупності індикаторів, що можуть відображатися в системі показників або діаграм. Інтегральний підхід використовується для визначення рівня розвитку (стану) інтелектуального капіталу за певним інтегральним показником, зазвичай у вартісному вираженні. Кожен з двох підходів має як переваги, так і недоліки, які враховуються при постановці завдання процесу оцінювання.

Одним із сучасних, структурно розгорнутих методів вимірювання, який ґрунтується на визначенні вартості, яку формує інтелектуальний капітал, є модель коефіцієнта доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (VAIC) [3]. Основою даної моделі є виокремлення в структурі інтелектуального капіталу підприємства чотирьох компонентів: людського, процесного, інноваційного, клієнтського та розрахунок показників ефективності використання кожного з них. При цьому інформаційної базою моделі є фінансова звітність підприємства, що є її суттєвої перевагою перед іншими моделями, для яких є необхідною додаткова нефінансова інформація. Крім того, вибір даного методу оцінювання ґрунтується на низці його істотних переваг: використання публічної інформації дозволяє охопити значну кількість підприємств; публічна інформація перевіряється аудиторськими компаніями, що є запорукою її надійності; використання показників ефективності дозволяє точніше відобразити роль інтелектуального капіталу в створенні вартості підприємства.

За методикою А. Пуліка [3] коефіцієнт доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (VAIC), розраховується як:

$$VAIC = CEE + HCE + SCE \quad (1),$$

де CEE (capital employed efficiency) – частка доданої вартості, створеної фізичним капіталом. Розраховується шляхом ділення доданої вартості на балансову вартість чистих активів; HCE (human capital efficiency) – частка доданої вартості, створеної людським капіталом. Розраховується шляхом ділення доданої вартості на витрати підприємства на оплату праці; SCE (structure capital efficiency) – частка

доданої вартості, створеної структурним капіталом. Розраховується шляхом ділення різниці доданої вартості і витрат на оплату праці на додану вартість.

Для розрахунку коефіцієнту доданої вартості за рахунок інтелектуального капіталу скористаємося даними фінансової звітності п'яти підприємств АПК різного розміру і форми власності, які здійснюють науково-дослідну та підприємницьку діяльність у Вінницькій області: державне підприємство «Дослідне господарство «Артеміда» Національної академії аграрних наук України», приватне сільськогосподарське підприємство «Агрофірма Батьківщина», агропромислове науково-виробниче підприємство «Візит», державне підприємство «Дослідне господарство «Бохоницьке» Інституту кормів та сільського господарства Поділля Національної академії аграрних наук України», державне підприємство «Дослідне господарство «Корделівське» Національної академії аграрних наук України». Вихідні дані та результати розрахунків наведено в табл.2.

Таблиця 2

Оцінка інтелектуального капіталу підприємств АПК методом визначення коефіцієнту доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом у 2010-2013 рр.

[складено автором за даними фінансової звітності підприємств]

Показник	Операційний прибуток (operating profit, OP)	Виплати працівникам (employee costs, EC)	Балансова вартість активів (Balance Value, BV)	Амортизаційні відрахування (depreciation, D)	Додана вартість (Value Added, VA = OP + EC + D)	Ефективність фізичного капіталу (capital employed efficiency, CEE)	Ефективність людського капіталу (human capital efficiency, HCE)	Ефективність структурного капіталу (structure capital efficiency, SCE)	Коефіцієнта доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (Value Added Intellectual Capital, VAIC)
«Артеміда»									
2010	11	1991	31039	1251	3253	0,1048	1,6339	0,3879	2,1266
2011	19	2487	29994	1170	3676	0,1226	1,4781	0,3234	1,9241
2012	121	2984	29195	977	4082	0,1398	1,3680	0,2690	1,7768
2013	165	3015	29305	623	3803	0,1298	1,2614	0,2072	1,5983
«Агрофірма Батьківщина»									
2010	482	1287	5793	55	1824	0,3149	1,4172	0,2944	2,0265
2011	-125	1546	5780	121	1542	0,2668	0,9974	-0,0026	1,2616
2012	-179	1864	6201	173	1858	0,2996	0,9968	-0,0032	1,2932
2013	179	1932	6746	131	2242	0,3323	1,1605	0,1383	1,6311
«Візит»									
2010	45353	3918	121647	8035	57306	0,4711	14,6263	0,9316	16,0291
2011	51972	4606	165837	7880	64458	0,3887	13,9944	0,9285	15,3116
2012	98848	5507	260831	7732	112087	0,4297	20,3536	0,9509	21,7341
2013	110931	8062	353643	8344	127337	0,3601	15,7947	0,9367	17,0915
«Бохоницьке»									
2010	21	1183	11836	207	1411	0,1192	1,1927	0,1616	1,4735
2011	-991	1151	11769	140	300	0,0255	0,2606	-2,8367	-2,5505
2012	-1912	1144	960	183	-585	-0,6094	-0,5114	2,9556	1,8348
2013	-115	944	1131	189	1018	0,9001	1,0784	0,0727	2,0512
«Корделівське»									
2010	59	1437	8503	428	1924	0,2263	1,3389	0,2531	1,8183
2011	16	2059	8602	197	2272	0,2641	1,1034	0,0938	1,4613
2012	104	2367	8327	385	2856	0,3430	1,2066	0,1712	1,7208
2013	507	2129	7298	80	2716	0,3722	1,2757	0,2161	1,8640

Як видно з даних таблиці, серед досліджуваних об'єктів чотири підприємства мають низький рівень коефіцієнту доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (≤ 2), тоді як підприємство «Візит» має високий рівень даного коефіцієнту. Це означає, що на даному підприємстві додана вартість створюється переважно за рахунок нагромадження та розвитку інтелектуального капіталу. Крім того, можна констатувати, сума інвестицій в людський капітал принесе в рази (від 13 до 20) більшу суму доданої вартості в майбутньому, оскільки показник ефективності використання людського капіталу (HCE) коливається в межах від 13,99 до 20,35.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На основі результатів проведеного дослідження, встановлено, що існує проблема збільшення обсягу доданої вартості в агропромисловому комплексі. Одним зі шляхів вирішення даного питання є формування ефективної системи управління не лише фінансовим та фізичним капіталом, а й інтелектуальним. Для оцінки поточного стану інтелектуального капіталу підприємств АПК використано метод визначення коефіцієнту доданої вартості за рахунок інтелектуального капіталу (VAIC). Встановлено, що чотири з п'яти обраних для аналізу підприємства АПК мають низький рівень коефіцієнту доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом. Високий рівень даного показника спостерігається лише на одному з досліджуваних суб'єктів господарювання (підприємство «Візит»), що пояснюється високим рівнем ефективності використання людського капіталу. Тому, на нашу думку, необхідним є подальше вивчення питання підбору оптимальної моделі для оцінки інтелектуального капіталу підприємств АПК та дослідження впливу величини та ефективності використання інтелектуального капіталу на процеси формування їх доданої вартості та конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Завадський Й.С. Економічний словник: словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – К. : Кондор, 2006. – 356 с.

2. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2013 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – Київ : Державна служба статистики України, 2014. – 534 с.

3. Pulic A. VAIC™ – an accounting tool for IC management / Ante Pulic // International Journal of Technology Management. – 2000. – Vol. 20. – No. 5–8. – P. 702–714.